

TEMAT NR 8: BLISKI WSCHÓD – KULTURA I GOSPODARKA

1. BLISKI WSCHÓD – INFORMACJE OGÓLNE.

Bliski Wschód to państwa Azji PołudniowoZachodniej, a niekiedy też Afryki PółnocnoWschodniej. Region ten, leżący na przecięciu licznych szlaków komunikacyjnych, na styku trzech kontynentów Starego Świata, posiadający wielkie zasoby surowców energetycznych – ropy naftowej i gazu ziemnego, ma ogromne znaczenie gospodarcze i strategiczne. Od lat toczą się tam liczne konflikty na tle społecznym i religijnym.

2. AZJA POŁUDNIOWO – ZACHODNIA – ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE.

Azja PołudniowoZachodnia to duży region o powierzchni ok. 6,3 mln km² (większy niż połowa Europy). Należą do niego: Półwysep Azja Mniejsza i Półwysep Arabski (będący największym półwyspem na świecie) oraz tereny leżące na południe od Morza Kaspijskiego i Niziny Turańskiej. Region ten ma wyraźne granice morskie. Azję Mniejszą od północy oblewają wody Morza Czarnego, od północnego zachodu cieśniny Bosfor i Dardanele oraz Morze Marmara znajdujące się między nimi, a od zachodu wody Morza Śródziemnego. Półwysep Arabski oblewają wody Morza Czerwonego, Zatoki Adeńskiej, Morza Arabskiego i głęboko wciętej w ląd Zatoki Perskiej. Wschodnią granicą regionu jest linia graniczna między Iranem a Afganistanem (choć spotyka się też opracowania włączające Afganistan do państw Bliskiego Wschodu).

Od Afryki Azję PołudniowoZachodnią oddziela umowna granica, jaką jest Kanał Sueski.

W Azji PołudniowoZachodniej dominują wyżyny i góry. Na północy regionu występuje pas wysoko wzniesionych wyżyn, ograniczonych łańcuchami młodych gór fałdowych. Na Półwyspie Azja Mniejsza leży Wyżyna Anatolijska przechodząca ku wschodowi w Wyżynę Armeńską i rozległą, leżącą na południe od Morza Kaspijskiego Wyżynę Irańską. Wyżyny zamykają od północy Góry Pontyjskie, Kaukaz i Elburs, a od południa góry Taurus i Zagros. Na Wyżynie Armeńskiej swój początek bierze rzeka Eufrat, a z gór Taurus wypływa Tygrys. Obie te rzeki płyną na południowywschód do Zatoki Perskiej i zasypują zapadlisko przedgórskie, tworząc Nizinę Mezopotamską. Półwysep Arabski prawie w całości zajmują wyżyny. Dwa elementy środowiska przyrodniczego Azji PołudniowoZachodniej – klimat i wody – wpływają na rozmieszczenie ludności i określają możliwości gospodarczego wykorzystania tego regionu. Obszary leżące wokół Morza Śródziemnego

i Morza Czarnego znajdują się w zasięgu klimatu podzwrotnikowego wilgotnego (śródoziemnomorskiego). Wnętrze Półwyspu Azji Mniejszej, tereny wyżynne i górskie mają klimat podzwrotnikowy suchy z wysoką temperaturą powietrza latem i mroźnymi zimami w partiach wyżej położonych. Półwysp Arabski i południowe wybrzeża regionu objęte są klimatem zwrotnikowym suchym. Latem średnia temperatura powietrza sięga tam 30–33°C, zimą ok. 15°C, a roczna suma opadu nie przekracza 100 mm. Na tak wielkim obszarze, jakim jest Azja PołudniowoZachodnia, znajdują się tylko dwie duże rzeki – Tygrys i Eufrat. W zasięgu wpływu klimatu śródoziemnomorskiego występują jedynie krótkie ciekły wodne. Ważną rzeką w pasie wschodniego wybrzeża nad Morzem Śródziemnym jest Jordan przepływający przez jezioro Genezaret i uchodzący do Morza Martwego. Na Półwyspie Arabskim brak jest stałych rzek. Sieć wodna w tym regionie wykazuje ścisłe zależności od rocznego rozkładu opadów. Wielkie znaczenie w tym regionie mają więc wody wgłębne. Buduje się głębokie studnie i pozyskuje wodę z głębiej zalegających warstw geologicznych. W ostatnich latach powstały też liczne zakłady odsalania wody morskiej. Północne obszary tego regionu są nawiedzane przez trzęsienia ziemi. Szczególnie tragiczne było trzęsienie ziemi, które nawiedziło zachodni Iran w 1990 roku. Zginęło wówczas blisko 50 tys. ludzi.

3. AZJA POŁUDNIOWO – ZACHODNIA – PODZIAŁ POLITYCZNY I ZRÓŻNICOWANIE RELIGIJNE.

W Azji PołudniowoZachodniej, czyli na Bliskim Wschodzie, leży 15 niepodległych państw oraz Palestyna, której status nie jest do końca uregulowany i w związku z tym nie jest ona uznawana za pełnoprawne państwo, m.in. jest jedynie nieczłonkowskim państwem–obserwatorem przy ONZ. Dwa państwa Bliskiego Wschodu częściowo leżą na innych kontynentach – Egipt w Afryce i Turcja w Europie. Biorąc pod uwagę dominującą grupę ludności zamieszkującą w danym państwie, wyróżnia się państwa arabskie i niearabskie.

Państwa Bliskiego Wschodu – powierzchnia i ludność			
	Państwo	Powierzchnia (w tys. km ²)	Liczba ludności w 2015 roku
Państwa arabskie	Arabia Saudyjska	2149,7	31,5 mln
	Bahrajn	0,8	1,4 mln
	Egipt*	1001,5	91,5 mln
	Irak	434,1	36,4 mln
	Jemen	528,1	26,8 mln
	Jordania	88,8	7,6 mln
	Katar	11,6	2,2 mln
	Kuwejt	17,8	3,9 mln
	Liban	10,4	5,9 mln
	Oman	309,5	4,5 mln
	Syria	185,2	18,5 mln
	Zjednoczone Emiraty Arabskie	83,6	9,2 mln
	Palestyna**	6,0	4,7 mln
Państwa niearabskie	Iran	1648,2	79,1 mln
	Turcja*	785,3	78,1 mln
	Izrael	21,6	8,1 mln
* cały kraj łącznie z częścią pozaazjatycką			
** uznawana za pełnoprawne państwo tylko przez niektóre kraje świata			

Arabowie są dominującą grupą etniczną w krajach zaliczanych umownie do grupy państw arabskich. W kilku z tych państw żyją duże grupy innych narodowości, a najliczniejsi są Kurdowie i Azerowie. W Iraku Kurdowie stanowią 23% ogółu ludności, w Syrii udział ludności kurdyjskiej wynosi 7%. Kurdowie to jeden z najliczniejszych narodów (ok. 23–25 mln) bez własnego państwa. W państwach niearabskich: w Turcji przeważają Turcy

mówiący po turecku, w Iranie główną grupą etniczną są Persowie (język perski), a w Izraelu dominują Żydzi mówiący po hebrajsku. W Iranie dużą grupę stanowią Kurdowie (13%), a Azerowie to ok. 16% ogółu ludności. W Azji PołudniowoZachodniej przeważają wyznawcy islamu. W większości państw arabskich oraz w Iranie islam jest religią państwową. Oznacza to, że konstytucja lub system prawny danego państwa nadaje religii specjalny status. Wyjątkami są Liban i Syria, a z państw niearabskich – Turcja. W tych państwach nie ma określonej religii państwowej. Jedynym krajem w Azji PołudniowoZachodniej, w którym przeważają wyznawcy innej religii niż islam, jest Izrael – dominują tam wyznawcy judaizmu (76,3% ludności). Trzy wielkie religie powszechne, które powstały w Azji PołudniowoZachodniej, mają na tym obszarze miejsca święte będące celem pielgrzymek religijnych. Dla muzułmanów najważniejsza jest Mekka – miejsce narodzenia Mahometa – odwiedzana co roku przez kilka milionów wiernych. Pielgrzymka do Mekki jest jednym z filarów wiary, która nakazuje, aby każdy muzułmanin co najmniej raz w życiu ją odbył. Mekka leży na Półwyspie Arabskim 50 km od brzegów Morza Czerwonego i jest miastem zamkniętym dla wyznawców innych religii. Z kolei celem pielgrzymek chrześcijan jest Ziemia Święta, czyli tereny dzisiejszego Izraela i Palestyny. Najważniejsze miasta to: Jerozolima, Betlejem, Nazaret. Dla wyznawców judaizmu istotne są takie miejsca, jak: Jerozolima i Hebron oraz Góra Synaj na półwyspie o tej samej nazwie.

4. BLISKI WSCHÓD – ROPA NAFTOWA, KIERUNKI ROZWOJU GOSPODARCZEGO.

Państwa Bliskiego Wschodu leżące nad Zatoką Perską dysponują wielkimi zasobami ropy naftowej i gazu ziemnego. Szacuje się, że w wokół tej zatoki oraz na jej dnie znajduje się 2/3 światowych rezerw ropy naftowej. Największe pola roponośne posiada Arabia Saudyjska. Dużymi zasobami dysponują też Zjednoczone Emiraty Arabskie, Iran, Irak, Kuwejt i Bahrajn, a mniejszymi – Oman i Katar. Ropa naftowa jest obecnie najważniejszym surowcem energetycznym na świecie. Wykorzystuje się ją do produkcji benzyny, oleju napędowego, nafty, tworzyw sztucznych; jest też stosowana jako paliwo w elektrowniach ciepłych. Gospodarcze znaczenie ropy naftowej i gazu ziemnego we współczesnym życiu sprawia, że jej wydobycie, przetwarzanie oraz import i eksport mają wielki wpływ na światową gospodarkę. Obecnie państwa leżące nad Zatoką Perską wydobywają ponad 35% światowej produkcji ropy naftowej. Zasoby gazu ziemnego są mniejsze niż ropy naftowej, ale wciąż pozostaje on cennym źródłem energii.

Wydobycie ropy naftowej w państwach leżących nad Zatoką Perską w 2013 roku		
Państwo	Wydobycie [mln ton]	Udział w światowym wydobyćiu
Arabia Saudyjska	542,3	12,3%
Bahrajn	3,0	0,1%
Irak	153,2	3,5%
Iran	166,1	3,8%
Katar	84,2	1,9%
Kuwejt	151,3	3,4%
Oman	46,9	1,1%
Zjednoczone Emiraty Arabskie	465,7	10,5%

Wydobycie gazu ziemnego w państwach leżących nad Zatoką Perską w 2013 roku		
Państwo	Wydobycie [mld m ³]	Udział w światowym wydobyćiu
Arabia Saudyjska	103,0	2,94%
Bahrajn	15,8	0,45%
Irak	0,6	0,02%
Iran	166,6	4,75%
Katar	158,5	4,52%
Kuwejt	15,6	0,44%
Oman	34,7	0,99%
Zjednoczone Emiraty Arabskie	56,0	1,60%

Łączne wydobycie gazu ziemnego nad Zatoką Perską stanowi ponad 15% całego światowego wydobycia. Wszystkie państwa znad Zatoki Perskiej eksportują ropę naftową i jej przetwory. Łączny udział tych państw w światowym eksporcie ropy naftowej przekracza 40%. Największym eksporterem jest Arabia Saudyjska, która kontroluje ok. 1/6 całego światowego eksportu ropy naftowej. Największymi importerami są Stany Zjednoczone, Japonia, Chiny, Indie, Korea Południowa oraz Unia Europejska. Popyt na ropę naftową i dochody uzyskiwane z jej eksportu skłoniły państwa leżące nad Zatoką Perską do powołania organizacji, która umożliwiałaby wspólną politykę związaną z regulowaniem wielkości wydobycia ropy naftowej i ustalaniem jej cen. W 1960 roku Arabia Saudyjska, Irak, Iran, Kuwejt oraz Wenezuela (państwo spoza regionu) powołały Organizację Państw Eksportujących Ropę Naftową – OPEC (*Organization of Petroleum Exporting Countries*). Następnie do tej organizacji dołączyły: Katar i Zjednoczone Emiraty Arabskie oraz kilka państw spoza Zatoki Perskiej. Obecnie do OPEC należy 13 krajów. Państwa mające wielkie zasoby ropy naftowej

inwestują część zysków w zakłady petrochemiczne i chemiczne. Rozwija się nowoczesne sposoby poszukiwania ropy naftowej przez budowę platform wiertniczych. Państwa, w których zasoby ropy naftowej zostaną wyczerpane za kilkanaście lat, jak Katar i niektóre emiraty, rozwijają inne gałęzie gospodarki, a zwłaszcza usługi – finansowobankowe, handlowe, hotelowe, turystyczne, transportowe.

5. BLISKI WSCHÓD – KONFLIKTY ZBROJNE.

Bliski Wschód to region, w którym od dziesięcioleci toczą się regionalne konflikty zbrojne. Najdłuższym z nich jest konflikt między Izraelem a państwami arabskimi, który rozpoczął się w 1948 roku, gdy z mocy decyzji Zgromadzenia Ogólnego ONZ Izrael otrzymał 50% obszaru Palestyny. Państwa arabskie nie uznały niezawisłości Izraela i rozpoczął się zbrojny konflikt. Ponadto w regionie także państwa arabskie toczą lokalne wojny. Bliski Wschód jest regionem, na którym ścierają się interesy polityczne i gospodarcze wielu państw, a obok siebie żyją grupy ludności silnie zróżnicowane pod względem narodowościowym i religijnym. Wielu przywódców państw dąży do ograniczenia konfliktów. Społeczność międzynarodowa dostrzega te działania i honoruje przywódców państw lub ugrupowań, przyznając im Pokojową Nagrodę Nobla. W 1978 roku nagrodę tę otrzymali prezydent Egiptu A. Sadat i premier Izraela M. Begin po podpisaniu traktatu pokojowego między Egiptem a Izraelem. W 1994 roku – przywódca Autonomii Palestyńskiej J. Arafat oraz przywódcy Izraela I. Rabin i S. Peres, gdy wynegocjowali izraelskopalestyński układ pokojowy.

Ważniejsze konflikty zbrojne na Bliskim Wschodzie w latach 1948-2014	
Czas konfliktu	Państwa zaangażowane w konflikt i jego przebieg
1948	Zbrojne starcia między Izraelem a państwami arabskimi, które nie uznały niepodległości państwa żydowskiego. W okresie od stycznia do lipca 1949 roku Izrael podpisał układy pokojowe z walczącymi z nim państwami.
1956 kryzys sueski	W październiku 1956 roku uderzenie Izraela na Egipt po znacjonalizowaniu Kanału Sueskiego przez egipskiego prezydenta G.A. Nasera.
1967 wojna sześciodniowa (5–10 VI)	Konflikt zbrojny między Izraelem a koalicją państw arabskich: Egiptem, Jordanią i Syrią. Izrael przejął Strefę Gazy, półwysep Synaj, Jerozolimę, Zachodni Brzeg Jordanu i Wzgórza Golan.
1973	Odwet państw arabskich – uderzenie na Izrael po stratach poniesionych w wojnie sześciodniowej. Porozumienie egipskoizraelskie; w styczniu 1974 roku Izrael wycofał wojska z zachodniego brzegu Kanału Sueskiego.
1975–1990 konflikt libański	Długotrwała wojna domowa w Libanie – konflikt o podłożu wyznaniowym między chrześcijanami, muzułmanami i друзami. W konflikt zaangażowane były wojska: izraelskie, syryjskie, siły międzynarodowe ONZ, oddziały Organizacji Wyzwolenia Palestyny. Konflikt wygaś

Ważniejsze konflikty zbrojne na Bliskim Wschodzie w latach 1948-2014	
Czas konfliktu	Państwa zaangażowane w konflikt i jego przebieg
	w 1990 roku.
1980–1988 wojna Iraku z Iranem	Długotrwały konflikt między Irakiem a Iranem o dominującą pozycję wśród państw leżących nad Zatoką Perską. Zawieszenie broni zawarto w sierpniu 1988 roku. Szacuje się, że w wojnie zginęło ok. 1 mln ludzi, a jej koszt wyniósł ok. 400 mld dolarów USA.
1990–1991 I wojna w Zatoce Perskiej	Agresja Iraku na Kuwejt spowodowała zaangażowanie 30 państw, które wykonując rezolucję Rady Bezpieczeństwa ONZ, wkroczyły do Iraku. Operacja „Pustynna Burza” doprowadziła do rozbicia wojsk irackich. Na Irak nałożono sankcje gospodarcze: obniżenie limitu sprzedaży ropy naftowej, kontrolę handlu międzynarodowego, wprowadzenie stref wyłączonych dla lotnictwa irackiego w celu ochrony ludności kurdyjskiej i szyickiej. Działania strony irackiej polegające na podpaleniu kuwejskich szybów naftowych spowodowały katastrofę ekologiczną w rejonie Zatoki Perskiej.
2003–2010 II wojna w Zatoce Perskiej	Wojska Stanów Zjednoczonych Ameryki z wojskami tzw. sił międzynarodowych wkroczyły do Iraku i w ciągu trzech tygodni przejęły kontrolę nad terytorium tego państwa. Okupacja trwała do 2005 roku. Rezultatem było obalenie dyktatury Saddama Husajna. W czasie wojny zginęło ok. 100 tys. osób narodowości irackiej – głównie cywilów. Misja stabilizacyjna trwała do 2010 roku. Jej celem było przywrócenie bezpieczeństwa i umożliwienie działania demokratycznemu rządowi w Iraku.
2011–? wojna domowa w Syrii	Od wielu lat toczy się wewnętrzny konflikt w wieloetnicznym państwie, jakim jest Syria. Sunnicka większość społeczeństwa jest w opozycji w stosunku do dyktatury prezydenta Asada. W konflikt są zaangażowane państwa sąsiadujące z Syrią, a presję wywierają wielkie mocarstwa światowe. W 2014 roku ekstremiści sunnicy założyli tzw. Państwo Islamskie, które w rzeczywistości jest organizacją terrorystyczną przeprowadzającą ataki na ludność cywilną w różnych miejscach świata

MATERIAŁY I POMOCE EDUKACYJNE DO TEMATU – BLISKI WSCHÓD – KULTURA I GOSPODARKA

Planeta Nowa 8, Podręcznik do geografii dla klasy ósmej szkoły podstawowej, Tomasz Rachwał, Dawid Szczypiński, Nowa Era, Warszawa 2018

Geografia świata Środowisko przyrodnicze, Encyklopedia PWN, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2008

Portale i strony internetowe – podreczniki.pl, bliskiwschod.pl, encyklopedia.pwn.pl, pl.wikipedia.org, fajnepodroze.pl, pl.tripadvisor.com, filmy o Bliskim Wschodzie na YouTube.

POLECENIA DO WYKONANIA

Proszę przeczytać powyższe streszczenie, ewentualnie temat z podręcznika „Bliski Wschód – kultura i gospodarka”, str. 52 – 57 lub skorzystać ze źródeł internetowych, a następnie

odpowiedzieć na następujące pytania i wysłać odpowiedzi do 21 kwietnia 2020 r. na e-maila: rsegda1@o2.pl:

- 1. Wymień państwa należące do Bliskiego Wschodu i podaj ich stolice.**
- 2. Scharakteryzuj wybrany konflikt na Bliskim Wschodzie.**
- 3. Wymień narodowości mieszkające na Bliskim Wschodzie i religie, które wyznają.**

W razie problemów proszę pisać do mnie na wyżej podanego e-maila.